

ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра «Історія та українознавство»

Г.Ф.Арбузов

**УКРАЇНЬСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917 – 1920 РР.:
ПРОТИСТОЯННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ
ПОЛІТИЧНИХ СИЛ**

**Методична розробка
імітаційно-ролевої гри з дисципліни
"Історія України"**

Харків 2010

Арбузов Г.Ф. Українська революція 1917 – 1920 рр.: протистояння та взаємодія політичних сил: Методична розробка імітаційно-ролевої гри з дисципліни "Історія України". – Харків, УкрДАЗТ, 2010. – 38 с.

Методична розробка імітаційно-ролевої гри підготовлена відповідно до робочої програми курсу, є складовою частиною навчально-методичного комплексу дисципліни "Історія України".

Дана методична розробка містить характеристику імітаційно-ролевої гри, яка проводиться під час вивчення однієї з найскладніших тем курсу історії України – "Українська національно-демократична революція 1917 – 1920 рр.", висвітлює зміст діяльності студентів на організаційно-підготовчому, ігровому та підсумковому етапах гри.

Рекомендується для студентів академії денної форми навчання всіх спеціальностей.

Методичну розробку розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри "Історія та українознавство" 24 листопада 2009 р., протокол № 4.

Рецензенти:

проф. В.М. Петрушов,

доц. В.О. Кравченко

Г.Ф.Арбузов

УКРАЇНЬСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917 – 1920 РР.:
ПРОТИСТОЯННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ
ПОЛІТИЧНИХ СИЛ

Методична розробка
імітаційно-ролевої гри з дисципліни
"Історія України"

Відповідальний за випуск Арбузов Г.Ф.

Редактор Буранова Н.В.

Підписано до друку 04.12.09 р.

Формат паперу 60x84 1/16 . Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 2,0. Обл.-вид.арк. 2,25.

Замовлення № Тираж 100. Ціна

Видавництво УкрДАЗТу, свідоцтво ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

Друкарня УкрДАЗТу,
61050 , Харків - 50, майдан Фейєрбаха, 7

**Українська державна академія
залізничного транспорту**

Гуманітарний факультет

Кафедра "Історія та українознавство"

Г.Ф.Арбузов

**Українська революція 1917 – 1920 рр.:
протистояння та взаємодія політичних сил**

Методична розробка
імітаційно-ролевої гри з дисципліни
"Історія України"

Харків 2009

Арбузов Г.Ф. Українська революція 1917 – 1920 рр.: протистояння та взаємодія політичних сил: Методична розробка імітаційно-ролевої гри з дисципліни "Історія України". – Харків, УкрДАЗТ, 2009. – 36 с.

Методична розробка імітаційно-ролевої гри підготовлена у відповідності до робочої програми курсу, є складовою частиною навчально-методичного комплексу дисципліни "Історія України".

Видання містить характеристику імітаційно-ролевої гри, яка проводиться під час вивчення однієї з найскладніших тем курсу історії України – "Українська національно-демократична революція 1917 – 1920 рр.", висвітлює зміст діяльності студентів на організаційно-підготовчому, ігровому та підсумковому етапах гри.

Видання призначене для студентів академії денної форми навчання всіх спеціальностей.

Методичну розробку імітаційно-ролевої гри розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри "Історія та українознавство" 24 листопада 2009 р., протокол № 4.

Рецензенти:

професор В.М. Петрушов,
доцент В.О. Кравченко

ЗМІСТ

Вступ	4
1 Характеристика імітаційно-ролевої гри "Українська революція 1917 – 1920 рр.: протистояння та взаємодія політичних сил"	5
Мета імітаційно-ролевої гри	6
Проблема імітаційно-ролевої гри	6
Блок-схема гри	7
Учасники імітаційно-ролевої гри та їх функції	7
2 Підготовка імітаційно-ролевої ситуаційної гри	8
Створення команд	8
Призначення експертів	9
Підготовка студентів до імітаційно-ролевої гри	9
Рекомендації командам-учасникам гри	13
Завдання команди 1	13
Завдання команди 2	15
Завдання команди 3	16
Завдання команди 4	17
Завдання команди 5	18
3 Порядок проведення імітаційно-ролевої гри	19
Регламент гри	20
Правила гри	20
Проведення дискусії	23
4 Підсумки імітаційно-ролевої гри	24
Система показників оцінювання	24
Пам'ятка експертам	25
Додаток А	
Синхроністична таблиця найважливіших подій березня – листопада 1917 р. в Україні	27
Додаток Б	
Синхроністична таблиця найважливіших подій листопада 1917 – 1920 рр. в Україні	32

ВСТУП

Зростання національної свідомості українського народу неможливе без посилення інтересу до власної історії, прагнення до національного самопізнання. Життя вимагає нового осмислення минулого, відродження історії України в повному обсязі, у всіх її складностях і суперечностях. Історія зберігає не тільки минуле народу, але і його майбутнє. Недарма ще в сиву давнину говорили: той, хто не пам'ятає уроків історії, приречений на те, щоб пережити їх знову.

Але історичний досвід залишається практично непізнаним, невизначеним при поверховому ознайомленні з фактами. Для того щоб уроки минулого були здобуті і поставлені на службу українському суспільству в сучасних умовах, потрібен критичний аналіз історичних явищ і процесів, визначення протиріч та альтернатив суспільного розвитку, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, проникнення в логіку подій та поведінки історичних осіб.

На поглиблене осмислення минулого спрямовані різноманітні активні форми навчання. Однією з них є імітаційно-ролеві ігри, які набувають все більшого поширення у вивченні курсу історії України у вищій школі. Основою такої гри є імітаційна модель, яка реалізується завдяки діям учасників гри.

Імітаційно-ролева гра передбачає осмислення певних історичних обставин на основі сукупності різних джерел, літератури та закріплення отриманих знань через активні дії в ситуації гри.

Застосування імітаційно-ролевої гри на семінарах з історії України дозволяє:

- чітко формулювати погляди тих чи інших політичних сил;
- виявляти протиріччя в їх позиціях та взаємозв'язок дій, бачити мотиви рішень, що приймалися, особливості психології діючих осіб;

Підказка

Імітаційно-ролева гра – це активна форма вивчення і закріплення студентами навчального матеріалу за допомогою методу моделювання конкретних історичних

- вчитися спілкуватись, до деякої міри перевтілюватись, проникати в образ, ставити питання самому і відповідати на запитання опонентів;

- підбивати підсумки обговорення тощо.

Внаслідок різнобічного осмислення історичної ситуації, що аналізується, значно підвищується розуміння і засвоєння навчального матеріалу, з'являється можливість визначити актуальність уроків, що впливають з певного історичного досвіду.

Метою цього видання є надання методичної допомоги студентам у підготовці та проведенні на семінарських заняттях імітаційно-ролевої гри при вивченні однієї з найскладніших тем курсу історії України – “Українська національно-демократична революція 1917 – 1920 рр.”.

1 ХАРАКТЕРИСТИКА ІМІТАЦІЙНО-РОЛЕВОЇ ГРИ "УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917 – 1920 рр.: ПРОТИСТОЯННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ"

Імітаційно-ролева гра виступає як модель реальних історичних подій і ситуацій, наслідки яких відомі. Вона в ретроспективі відтворює основні риси політичного становища 1917-1920 рр. в Україні, що стали переломною віхою в історичній долі українського народу. Як відомо, революційні події в Україні відбувалися у надзвичайно складних умовах соціального розшарування, політичного та воєнного протистояння.

Студенти-учасники гри представляють позиції основних політичних сил, що вели боротьбу за вплив на маси та завоювання влади на території Наддніпрянської України: Центральної Ради, більшовиків, гетьманського уряду, Директорії, білогвардійців, селянсько-анархістського руху. Реальний конфлікт політичних цілей цих сил у даному випадку є основою ситуації гри, яка відбувається в дискусії за своєрідним “круглим столом”. У ході дискусії кожна команда намагається переконати опонентів у тому, що позиція саме тієї сили, яку вона представляє, найбільше

відповідала інтересам українського народу та конкретним історичним обставинам. Для доведення цієї думки учасники гри, спираючись на різноманітні історичні джерела, інколи персоніфікуючи прийняті в свій час рішення, відтворюють і обговорюють розвиток революційних подій 1917-1920 рр. в Україні, їхні наслідки й уроки.

Мета імітаційно-ролевої гри

Гра спрямована на формування у її учасників умінь і навичок:

- пошуку, опрацювання, аналізу й засвоєння історичної інформації;
- глибокого розуміння складності та суперечливості розвитку політичних процесів на прикладі революції 1917-1920 рр. в Україні;
- формулювання запитань, пошуку відповідей, ведення дискусії;
- самоаналізу, самооцінки та самоконтролю;
- відповідального ставлення до колективної роботи.

Проблема імітаційно-ролевої гри

В центрі дискусії містяться питання, з'ясування яких проходить через усю гру:

- які фактори з необхідністю обумовили саме такий розвиток подій 1917-1920 рр. в Україні?
- чому основні сили, що брали участь у боротьбі, не змогли уникнути воєнної конфронтації, втягування народу в громадянську війну і зняти гостроту протиріч політичним шляхом?
- у чому полягають причини поразки української національної демократії, її політичних партій та перемоги більшовиків?

Підказка

Неупереджені, аргументовані відповіді саме на ці питання є головною метою гри. На їх пошук слід спрямувати роботу

- які обставини того часу поклали край сподіванням на державну незалежність України?
- які уроки, важливі для сучасного розвитку української державності, випливають з досвіду революційних подій 1917-1920 рр.?

Блок-схема гри

1 Організаційно-підготовчий етап:

- формування команд, призначення їх лідерів, створення групи експертів;
- вивчення всіма студентами розвитку революційних подій 1917–1920 рр. в Україні;
- підготовка командних завдань;
- розроблення тактики дій команд у грі.

2 Ігровий етап:

- виголошення декларації намірів кожної політичної сили;
- проведення дискусії між командами-опонентами;
- висновки команд щодо реальних результатів діяльності репрезентованих ними політичних сил.

3 Підсумковий етап:

- оцінка діяльності команд експертами;
- підбиття підсумків гри;
- оголошення оцінок учасникам гри.

Учасники імітаційно-ролевої гри та їх функції

Викладач:

- пояснює сутність гри, її правила та регламент;
- організовує створення команд-учасників та порядок їх підготовки до гри;
- призначає групу експертів;
- керує ходом імітаційно-ролевої гри;
- підбиває підсумки;
- оголошує кількість балів, отриманих учасниками гри.

Команди студентів-учасників гри:

- вивчають літературні джерела;
- розробляють декларацію намірів певної політичної сили та систему запитань до команд опонентів;
- визначають тактику дій команди під час дискусії;
- беруть участь у дискусії з опонентами.

Експерти:

- аналізують хід гри та дії гравців;
- оцінюють діяльність команд у грі;
- визначають відповідність дій команд реальним умовам політичної ситуації в Україні 1917 –1920 рр.;
- коментують аргументи сторін;
- визначають команду-переможницю.

2 ПІДГОТОВКА ІМІТАЦІЙНО-РОЛЕВОЇ ГРИ

Створення команд

Академічна група поділяється на п'ять команд, які зазвичай формуються за бажанням самих студентів. Склад 1 і 3 команд повинен бути трохи більшим (на 2-3 люд.) у зв'язку з порівняно ширшим обсягом підготовчої роботи.

Команда є основною навчальною ланкою в процесі підготовки та проведення гри. Лідера кожної команди визначають самі студенти. Функції лідера полягають у координації роботи студентів на організаційно-підготовчому та ігровому етапах.

Поради лідеру команди

Організуйте вивчення студентами команди загальних питань, наведених на с. 9-10 даної роботи.

Розподіліть між гравцями:

підготовку частин завдання, адресованого вашій команді;
формулювання 12-15 запитань кожній команді-опоненту та визначення відповідей на них;

вивчення особливостей діяльності політичних сил, позиції яких представляють інші команди;

розроблення декларації намірів та висновків щодо реальних результатів діяльності репрезентованої політичної сили.

Обговоріть у складі всієї команди створену систему запитань, визначте тактику дій у грі: які запитання, в якій послідовності, кому з опонентів ставити? як взаємодіяти у пошуках відповіді?

Під час гри координуйте дії членів команди.

Призначення експертів

Експертна група створюється у складі трьох студентів, рівень підготовки яких дозволяє аналізувати та оцінювати хід імітаційно-ролевої гри. Експерти керуються системою показників оцінювання та пам'яткою, наведеними на с. 25.

Підготовка студентів до імітаційно-ролевої гри

За 3-4 тижні до проведення гри слід розпочати її підготовку, яка відбувається за трьома напрямками.

По-перше, всі студенти академічної групи на основі навчальних посібників, матеріалу лекцій вивчають розвиток революційних подій 1917–1920 рр. в Україні, орієнтуючись, насамперед, на такі питання:

- передумови (соціально-економічні, політичні, ідейні, історичні) та причини національно-демократичної революції;
- характер і особливості революції;

- основні верстви населення України та їх інтереси в революції;
- основні політичні сили, що вели боротьбу за владу, їх стратегія і тактика;
- місце українського питання в революції та ставлення до нього політичних сил;
- етапи розвитку подій протягом 1917-1920 рр.;
- підсумки революції, причини її невдачі; уроки, що випливають з досвіду революції.

Для вивчення цих питань рекомендуються такі видання:

- 1 Бойко О.Д. Історія України: Посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Академвидав, 2006. – 688 с.
- 2 Історія України / Керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 1996. – 488 с.
- 3 Історія України: Навч. посібник / Під ред. В.А. Смолія. – К.: Альтернативи, 2005. – 424 с.
- 4 Історія України: Навч.-метод. посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання-Прес, 2006. – 460 с.
- 5 Історія України в особах: ХІХ – ХХ ст. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
- 6 Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917 – 1920: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 208 с.
- 7 Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
- 8 Політична історія України: Посіб. для студ. Вищ. навч. закладів / За ред. В.І.Танцюри. – К.: Академія, 2001. – 488 с.
- 9 Проблеми української революції 1917 – 1920 рр. (Матеріали круглого столу) // Укр. істор. журнал. – 2003. – № 4.
- 10 Солдатенко В.Ф. Новітні тенденції й актуальні проблеми історіографічного освоєння процесів революційної доби 1917–1920 рр. в Україні // Укр. істор. журн. – 2008. – № 1.

11 Солдатенко В.Ф. Українська революція: Історичний нарис. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.

12 Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.

По-друге, студенти виконують завдання, які отримала кожна команда. Ця робота здійснюється на основі рекомендацій кожній команді; також використовуються матеріали наведених вище навчальних посібників і синхроністичні таблиці подій 1917 – 1920 рр. (див. додатки А і Б).

Для ефективної участі у грі слід підготувати:

➤ стислу декларацію (до 2 хв) про політичні наміри певної політичної сили (цілі діяльності, засоби їх досягнення, політичні союзники тощо), яка виголошується на початку гри лідером кожної команди;

Підказка

Синхроністична таблиця наочно показує дії, які одночасно здійснювали різні політичні сили, полегшує сприйняття багатоаспектного історичного процесу.

Поради щодо формулювання запитань

Ваше запитання викличе інтерес тоді, коли буде змістовним, чітким, зрозумілим, по можливості, оригінальним. Слід акцентувати увагу на виявленні проблем, помилок, суперечностей у діяльності певних політичних сил.

Формулювання запитання залежить від його типу. Під час гри найчастіше застосовуються такі запитання:

що вимагають додаткової інформації, тобто підтвердження, уточнення, пояснення та ін. (Наприклад, “*Чи правильно я зрозумів, що...?*”);

(продовження див. на с.12)

➤ зміст запитань, які будуть надані опонентам під час гри (практика проведення таких ігор свідчить, що бажано сформулювати не менше 12-15 запитань *кожній* команді);

- відповіді на власні запитання, що дозволить вільно вести дискусію;
- відповіді на вірогідні запитання інших учасників гри, враховуючи, в першу чергу, суперечності, невдачі, помилки в діяльності цієї політичної сили, яку представляє команда;
- висновок команди (до 2 хв) щодо реальних результатів діяльності політичної сили, позиції якої вона репрезентує у грі.

По-третє, кожна команда розробляє тактику своїх дій під час гри, тобто визначає:

- послідовність питань, які вони ставлять;
- порядок взаємодії студентів під час відповідей опонентам.

Поради
щодо формулювання запитань
(продовження)

які потребують аналізу причинно-наслідкових зв'язків подій і процесів (*“Які причини призвели до...?”*, *“У чому полягають наслідки...?”*);

що спрямовані на порівняння, зіставлення політичних подій, явищ, процесів (*“У чому полягають спільні риси та відмінності у підходах Центральної Ради та Директорії до аграрного питання?”*);

які вимагають комплексної оцінки (в тому числі особистої) політичних подій (*“Як можна оцінити...?”*).

Дотримуйтеся вимог етичних норм:

коли ви запитуєте, слід дивитися на того, кому запитання адресоване;

якщо у вас два або більше запитань, формулюйте їх по черзі, після отримання відповіді на попереднє;

ваше запитання не повинне ображати опонента, містити випадки проти нього;

якщо ваше запитання потребує пояснення, то останнє має бути стислим (1-3 речення);

не перебивайте того, хто відповідає на запитання.

Рекомендації командам-учасникам гри

Завдання команди 1

На першому етапі гри команда відображає політичні позиції Центральної Ради, на другому – Директорії. Слід визначитися у таких питаннях:

- час і обставини виникнення Центральної Ради і Директорії;
- їх політичний і особовий склад, внутрішні суперечності;
- ідеологія, якою керувалися Центральна Рада і Директорія;
- їх цілі в національно-демократичній революції, в тому числі ставлення до питання про українську державність;
- їхня соціальна база;
- обставини, за яких Центральна Рада і Директорія прийшли до влади; їх військові сили;
- внутрішня політика (ставлення до питань про мир, землю, демократичні свободи, створення незалежної держави та ін.);
- політика Центральної Ради щодо Тимчасового уряду, Рад робітничих і солдатських депутатів, більшовиків, білогвардійського руху;

Поради щодо відповідей на запитання

Намагайтесь дотримуватися такої послідовності дій:
уважно вислухайте запитання, переконайтеся, що ви зрозуміли його; за необхідності уточніть;

оцініть правомірність постановки запитання; якщо вона викликає у вас сумніви, повторіть або переформулюйте запитання, щоб його зміст зрозуміли учасники гри (наприклад, *“Спробуємо розібратися в цій проблемі. Якщо я правильно зрозумів, йдеться про...”*);

за потреби поділіть запитання на складові й відповідайте на кожен з них окремо (*“Мені здається, що в цій проблемі слід виділити щонайменше два аспекти. По-перше, це... По-друге,...”*);

за необхідності визначайте зміст термінів і понять, які ви застосовуєте, бо багатозначність слів може призвести до різного їх тлумачення (*“Під терміном “гетьманат” я розумію...”*);

(продовження див. на с.14)

- політика Директорії стосовно гетьманського уряду, більшовиків, білогвардійців, селянсько-анархістського руху;
- основні напрями зовнішньої політики (відносини Центральної Ради і Директорії з Радянською Росією, Німеччиною та Австро-Угорщиною, Антантою, Польщею та ін.);
- етапи, які пройшли у своєму розвитку Центральна Рада і Директорія, спадкоємність їх складу і політики;
- допущені помилки, внутрішні і зовнішні причини поразок;
- уроки, що випливають з діяльності Центральної Ради та Директорії.

Список літератури

1 Верстюк В.Ф. Політична боротьба за владу в Українській Народній Республіці в перші місяці її проголошення // Укр. істор. журн. – 2008. – № 1.

2 Верстюк В.Ф. Українська революція: доба Центральної Ради // Укр. істор. журн. – 1995. – № 2, 5, 6.

Поради щодо відповідей на запитання (продовження)

відповідаючи на запитання (чи його складову), сформулюйте головну думку й наведіть необхідні аргументи;

пам'ятайте про яскраві приклади, цікаві факти, бо без них теоретичний матеріал сприймається важко;

покажіть взаємозв'язок між складниками запитання, які ви проаналізували;

намагайтесь відповідати вільно; спостерігайте за реакцією слухачів на вашу відповідь;

слідкуйте за чіткістю мовлення, не говоріть надто швидко. Уникайте монотонності: вона втомлює, мимоволі присипляє й увагу, й інтерес слухачів, тому варіюйте інтонацію. Про головне, суттєве говоріть повільніше й голосніше, а менш важливе можна вимовляти тихіше;

завершуйте відповідь стислим висновком (1 – 2 речення), в якому підсумуйте найсуттєвіше. Обов'язково позначайте висновок фразами: *“Підіб'ємо підсумок...”*, *“Таким чином, ..., ...”*, *“Зі сказаного випливає ...”* тощо.

3 Винниченко В.К. Відродження нації: У 3 ч. – К.: Політвидав України, 1990. – Ч.1. – 350 с.; Ч.2. – 330 с.

4 Грушевський М.С. Спомини // Київ – 1988. – № 9 –12; 1989. – № 8 – 11.

5 Дмитроченко М.Ф. Боротьба за Українську державність (1917 – 1920 рр.): Конспект лекції з дисципліни "Історія України".– Х., УкрДАЗТ, 2003. – Ч. 1. – 30 с.

6 Петлюра С. Народе український. – Харків: Лівий берег, 1992. – 150 с.

7 Солдатенко В.Ф. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. – К.: Світогляд, 2007. – 621 с.

8 Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / Ред. кол.: В.А. Смолій, О.Д. Бойко, Ю.М. Гамрецький та ін.; Ін-т історії України НАН України. – К.: Наукова думка.– Т.1. – 1996. – 590 с.; Т.2. – 1997. – 424 с.

Завдання команди 2

Ваша команда репрезентує на першому занятті позиції Тимчасового уряду та есеро-меншовицьких Рад робітничих і селянських депутатів в українському питанні, на другому – погляди лідерів та політику білогвардійського руху.

З'ясуйте такі питання:

➤ програмні засади партій кадетів, есерів та меншовиків з національного питання і спроби пристосувати їх до розвитку національних рухів у 1917-1920 рр.;

➤ прояви і причини негативного ставлення цих партій та владних структур, де вони мали більшість, до спроб демократичного розв'язання українського питання;

➤ ставлення лідерів білогвардійського руху до робітничого та селянського питань;

➤ політика щодо Центральної Ради, гетьманського уряду, більшовиків, Директорії, селянсько-анархістського руху;

➤ причини поразки білогвардійського руху.

Список літератури

1 Винниченко В.К. Відродження нації: У 3 ч. – К.: Політвидав України, 1990. – Ч. 3. – 542 с.

2 Деникин А.И. Поход на Москву ("Очерки русской смуты"). – К.: Воениздат, 1989. – 288 с.

3 Керенский А. Дневник политика. Революция началась! Издалека. Дело Корнилова. – М.: Интелвак, 2008. – 488 с.

4 Революция на Украине по мемуарам белых / Коллект. авторов. – Репринт. воспроизведение изд.1930 г. – М.: Орбита, 1990. – 435 с.

Завдання команди 3

Студенти команди відображають політичні позиції більшовиків у революційних подіях в Україні.

Зверніть увагу на такі питання:

➤ програмні засади РСДРП(б) з національного питання, більшовицьке розуміння його місця у боротьбі пролетаріату;

➤ соціальна база і вплив більшовиків на робітничий клас України;

➤ лідери українських більшовицьких організацій;

➤ ставлення центральних органів РСДРП(б) та її місцевих організацій до українського національного руху на різних етапах його розвитку;

➤ обставини, за яких більшовики тричі приходили до влади в Україні; їх військові сили;

➤ основні риси внутрішньої політики, її суперечливий характер;

➤ політика більшовиків щодо Центральної Ради, гетьманського уряду, Директорії, білогвардійців, селянсько - анархістського руху;

➤ фактори, що зумовили в кінцевому результаті встановлення радянської влади в Україні, та уроки, що випливають з цього.

Список літератури

1 За власть Советов на Украине // Из истории борьбы большевистских организаций (1917-1920 гг.). – К.: Політвидав України, 1988.

2 Ленин В.И. Не демократично, гражданин Керенский! / Полн. собр. соч. – Т. 32. – С. 253-254.

3 Ленин В.И. Украина / Полн. собр. соч. – Т. 32. – С. 341-342.

4 Ленин В.И. Украина и поражение правящих партий России / Полн. собр. соч. – Т. 32. – С. 350-352.

5 Україна і Росія. Резолюція I з'їзду КПБ(У) // Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК: У 2 т. – К.: Політвидав України, 1976. – Т. I. – С. 20.

6 Резолюція III з'їзду КПБ(У) на доповідь “Поточний момент і завдання партії” // Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК: У 2 т. – К.: Політвидав України, 1976. – Т. I. – С. 51.

Завдання команди 4

Команда висвітлює політику гетьмана П. Скоропадського, керуючись такими питаннями:

- особа гетьмана П. Скоропадського;
- обставини приходу його до влади, причини виникнення та суть української гетьманської держави;
- соціальна опора гетьманського режиму;
- внутрішня політика гетьманського уряду;
- зовнішня політика;
- причини краху держави гетьмана П. Скоропадського.

Список літератури

1 Гетьман Павло Скоропадський. Спомини. – К.: Україна, 1992. – 102 с.

2 Горак В.С. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. в інтерпретації П.Скоропадського // Укр. істор. журнал. – 2008. – № 4.

3 Грамота до всього українського народу // Історія української конституції / А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К.: Знання, 1993. – С. 86-87.

4 Закони про тимчасовий державний устрій України. Про гетьманську владу // Історія української конституції / А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К.: Знання, 1993. – С. 87-90.

5 Клименко В. Українська гетьманська держава: місце в українській революції // Нова політика. – 1996. – № 4.

6 Осташко Т.С. Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху // Укр. істор. журнал. – 2008. – № 4.

7 Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників // Укр. істор. журнал. – 2008. – № 4.

8 Пиріг Р. Я., Проданюк Ф.М. Павло Скоропадський: Штрихи до політичного портрету // Укр. істор. журнал. – 1992. – № 9.

9 Солдатенко В.Ф. Прихід П.Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму // Укр. істор. журнал. – 2008. – № 4.

10 Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції // Укр. істор. журнал. – 2008. – № 4.

11 Турченко Ф.Г. П. Скоропадський і М. Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва // Укр. істор. журнал. – 2008. – № 4.

Завдання команди 5

Студенти команди репрезентують політичну поведінку селянських мас, часто підпорядкованих впливові анархістських настроїв та ідей.

З'ясуйте такі питання:

- становище та інтереси українського селянства в умовах політичної нестабільності;
- особа Н. Махна – яскраве втілення постаті селянського ватажка;
- історичні корені анархізму в Україні та причини його поширення в умовах громадянської війни;
- розвиток руху від окремих повстань до селянських армій;
- внутрішня суперечливість та політичні хитання селянсько-анархістського руху, ставлення ватажків руху до радянської влади, гетьманського уряду, Директорії, білогвардійців;
- причини занепаду селянсько-анархістського руху.

Список літератури

- 1 Белаш А. В., Белаш В. Ф. Дороги Нестора Махно. — К.: РВЦ "Проза", 1993. — 523 с.
- 2 Винниченко В.К. Відродження нації: У 3 ч. — К.: Політвидав України 1990. — Ч.3. — 542 с.
- 3 Волковинський В.М. Нестор Махно: Легенди і дійсність // Маршрутами історії. — К.: Політвидав України, 1990. — С. 574 – 597.
- 4 Волковинський В.М. Нестор Махно: проти всіх влад і режимів // Сторінки історії України. ХХ століття. — К.: Освіта, 1992. — С. 236 – 255.
- 5 Махно Н.И. Воспоминания. — М.: ТЕРРА; "Книжная лавка - РТР", 1996. — 278 с.
- 6 Махно Н.И. Воспоминания, материалы и документы. — К.: Освіта, 1991. — 247 с.

3 ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ІМІТАЦІЙНО-РОЛЕВОЇ ГРИ

Для проведення гри найкраще використовувати два семінарських заняття. На першому з них (2 год) аналізується розвиток подій з березня 1917 р. до середини

грудня 1918 р., на другому (2 год) – з другої половини грудня 1918 р. по листопад 1920 р.

Регламент гри

Перше заняття

- 1 *Вступне слово викладача* 5 хв
- 2 *Проведення гри*
 - 2.1 Проголошення командами декларацій намірів політичних сил 10 хв
 - 2.2 Постановка запитань учасниками гри, надання відповідей, проведення дискусії 50 хв
- 3 *Підсумки першого заняття*
 - 3.1 Експертні оцінки роботи команд 10 хв
 - 3.2 Підсумкове слово викладача, оголошення оцінок 5 хв

Друге заняття

- 1 *Вступне слово викладача* 5 хв
- 2 *Проведення гри*
 - 2.1 Постановка запитань учасниками гри, надання відповідей, проведення дискусії 40 хв
 - 2.2 Висновки команд щодо реальних результатів діяльності репрезентованих політичних сил 15 хв
- 3 *Підсумки імітаційно-ролевої гри*
 - 3.1 Експертні оцінки роботи команд на другому занятті та у грі загалом 10 хв
 - 3.2 Підсумкове слово викладача, оголошення оцінок 10 хв

Правила гри

- 1 Чітко дотримуйтесь правил гри і рекомендацій викладача.

- 2 Не виходьте за межі хронології та змісту подій революції 1917-1920 рр.
- 3 Першочергову увагу приділяйте з'ясуванню змісту тих п'яти питань, які складають проблему гри (див. с. 6).
- 4 Формулюйте запитання, спрямовуючи їх на викриття суперечностей, помилок у стратегії й тактиці учасників революції 1917-1920 рр. в Україні.
- 5 Кожна команда ставить по два запитання команді-опоненту в порядку, встановленому у грі.
- 6 Надавайте відповідь безпосередньо на запитання, аргументуючи її, посилаючись на історичні джерела, висловлювання політичних лідерів.
- 7 Команда починає відповідати на запитання не пізніше 5 секунд після його отримання; при порушенні цього терміну вважається, що відповідь не відбулася.
- 8 За неправильну відповідь або її відсутність бали не нараховуються.

Підказка

Динаміка імітаційно-ролевої гри базується на супер-ництві команд. Намагайся перемог-ти, спираючись на ретельну підготов-ку та

Поради щодо участі в дискусії

Для того щоб дискусія під час імітаційно-ролевої гри була цікавою, конструктивною і результативною, дотримуйтесь таких рекомендацій:

постійно пам'ятайте про мету дискусії, чітко визначте предмет обговорення і не відходьте від нього;

уточніть зміст термінів і понять, які застосовуються під час обговорення;

займіть певну позицію, виявляйте принциповість, але не впертість;

для того щоб зрозуміти опонента, спробуйте подумки стати на його бік, проаналізувати проблему та способи її вирішення з його точки зору;

унікайте монологу в дискусії, пам'ятайте, що діалог значно ефективніший;

(продовження див. на с.22)

- 9 Гравці однієї команди можуть спілкуватися між собою в ході гри, а також доповнювати та уточнювати один одного, відповідаючи на запитання.
- 10 Команда висловлює ставлення до відповіді на своє запитання: погоджується з нею, уточнює або, в разі незгоди, викладає своє бачення проблеми. У випадку, коли правильна відповідь відсутня в обох команд-опонентів, на запитання можуть відповідати гравці інших команд.
- 11 У ході гри лідери сприяють активному залученню всіх гравців своїх команд.
- 12 Результати ігрових дій команд аналізують експерти і викладач, індивідуальну діяльність студентів – викладач, який оголошує оцінку в балах кожному учаснику імітаційно-ролевої гри.

**Поради
щодо участі в дискусії**
(продовження)

формулюйте питання опоненту так, щоб відповіді розкрили слабкі сторони його позиції;
при потребі поділіть проблему, яка обговорюється, на складові й обговорюйте кожна з них окремо;
спирайтеся на факти; свої докази супроводжуйте посиланнями на документи, рішення конкретних політичних сил;
правильно розставляйте аргументи: якщо опоненти налаштовані негативно, слід розпочинати з найсильніших аргументів; якщо позитивно, то аргументи середньої сили застосовуйте на початку аргументації, сильні – наприкінці її;
будьте терплячим та уважним слухачем. Часто дискусії бувають непродуктивними саме тому, що їх учасники погано розуміють один одного, бо говорять про різні речі. Крім того, неухважне слухання є проявом неповаги до опонента;
не допускайте переходу “на особистості”;
частіше використовуйте репліки типу: *“Це цікава думка”, “Давайте подумаємо разом”, “Чи правильно я вас зрозумів?”*, які є хорошими стимулами глибокого обговорення;
наприкінці дискусії підбийте її підсумки.

Проведення дискусії

Гра відкривається вступним словом викладача, який нагадує її проблему, завдання, регламент, основні правила взаємодії команд.

Підказка
Від внеску кожного учасника залежить як результат команди у грі, так і кількість набраних ним балів. За цієї умови пасивна поведінка гравця суперечить команд-ним, і

Далі команди оголошують політичні декларації, цілі тих політичних сил, позиції яких вони відображають.

Дискусія починається з постановки запитань, які спрямовані на виявлення причин певних рішень і дій політичних сил, що протистояли одна одній у конкретних умовах 1917-1920 рр., виявлення суперечностей у їх позиціях, з'ясування результатів їхньої діяльності.

Послідовність взаємодії команд у ході гри зображена на схемі (рисунок 1):

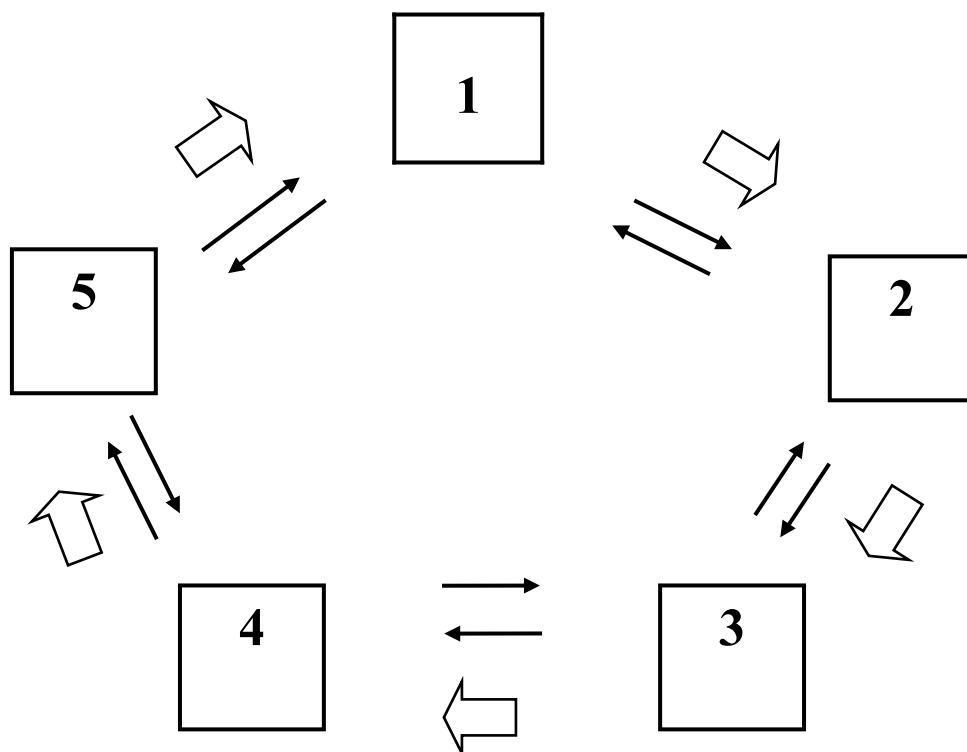

Рисунок 1

У ході дискусії з'ясовуються насамперед ті питання, що складають проблему імітаційно-ролевої гри.

4 ПІДСУМКИ ІМІТАЦІЙНО-РОЛЕВОЇ ГРИ

На підсумковому етапі відбувається аналіз діяльності команд експертами, оголошуються оцінки учасникам гри. Основними завданнями є порівняння мети імітаційно-ролевої гри з результатами, що були досягнуті, з'ясування нереалізованих можливостей вирішення навчальних ігрових завдань, усунення пізнавальних і комунікативних труднощів, які виникали у процесі гри. Оцінювання здійснюється на підставі системи показників та рекомендацій експертам, які наведені нижче.

Аналіз діяльності команд дозволяє розробити пропозиції з удосконалення організаційного й змістовного аспектів гри.

Система показників оцінювання

1 Діяльність студентів-учасників гри оцінюється балами, які нараховуються у таких межах:

- 0-2 бали – декларація намірів політичної сили;
- 0-2 бали – запитання опонентам (залежно від його доречності, влучності, спрямованості на виявлення суперечностей, помилок учасників революції);
- 0-4 бали – відповідь на запитання з урахуванням її правильності, аргументованості, відповідності змісту подій 1917-1920 рр. в Україні;
- 0-3 бали – виступ у ході дискусії;
- 0-4 бали – висновок команди щодо реальних результатів діяльності репрезентованих політичних сил.

2 Лідери команд можуть отримувати до 10 балів додатково за організацію підготовки гравців команди і координацію їхніх дій у грі.

Пам'ятка експертам

1 Проаналізуйте хід гри, порівняйте її цілі з досягнутими результатами.

2 Виявіть нереалізовані можливості обговорення питань.

3 виправіть помилки, які були допущені учасниками гри.

4 Оцініть діяльність команд за такими критеріями:

- володіння матеріалом теми;
- чіткість і змістовність запитань, що ставились опонентами;
- наявність продуманої тактики дій у грі;
- аргументованість відповідей на запитання;
- глибина пояснення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку подій революції;
- змістовність декларацій намірів і висновків лідерів команд щодо реальних результатів діяльності репрезентованих політичних сил;
- активність і скоординованість дій гравців у командах;
- вміння студентів слухати один одного, спілкуватися, вести дискусію;
- ефективність роботи лідерів з організації діяльності команд;
- внесок кожної команди у висвітлення питань, які складають проблему гри.

* * *

Досвід проведення імітаційно-ролевої гри "Українська революція 1917 – 1920 рр.: протистояння та взаємодія політичних сил" свідчить, що за умови ретельної підготовки й активної участі студентів у ігрових діях, їхні знання з теми суттєво розширюються, створюється глибше розуміння мотивів рішень, що приймалися у ті часи, складності й

багатовекторності подій минулого, особливостей психології діючих осіб революційної доби.

Гра як активна форма навчання сприяє засвоєнню матеріалу, розвитку здатності до його критичного сприйняття, удосконаленню вмінь роботи з історичними джерелами та літературою, навичок спілкування і колективної роботи.

Г.Ф.Арбузов

Українська революція 1917 – 1920 рр.:
протистояння та взаємодія політичних сил:

Методична розробка
імітаційно-ролевої гри
з дисципліни "Історія України".

Відповідальний за випуск Арбузов Г.Ф.

Редактор

Підписано до друку
Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.
Умовн.-друк. арк. Обл.-вид. арк.
Замовлення № . Тираж . Ціна

Видавництво УкрДАЗТ, свідоцтво від 06.07.2000р.
Друкарня УкрДАЗТ
61050, Харків-50, пл. Фейєрбаха, 7

Додаток А

Синхроністична таблиця найважливіших подій березня – листопада 1917 р. в Україні

Центральна Рада	Тимчасовий уряд	Ради робітничих і солдатських депутатів	Більшовики
1	2	3	4
	27-28 лютого. Перемога Лютневої буржуазно-демократичної революції. Повалення самодержавства		
		27-28 лютого. Формування Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів	
3 березня. Створення Центральної Ради в Києві	2 березня. Створення Тимчасового уряду		
25-26 березня. З'їзд "Товариства українських поступовців". Серед рішень – про необхідність боротьби за автономію України	21 березня. Декрет Уряду про скасування національних обмежень	Березень – квітень. Створення Рад робітничих і солдатських депутатів в Україні	
4-5 квітня. Установчий з'їзд УПСР. Серед завдань партії – здійснення національно-територіальної автономії України із забезпеченням прав національних меншостей у складі федеративно-демократичної Російської республіки			

1	2	3	4
<p>4-5 квітня. Український національний конгрес –ідеологічне та організаційне оформлення українського національного руху. Обрано новий склад Центральної Ради</p>			
<p>Квітень. I Український військовий з'їзд у Києві. Початок створення українських військових частин</p>			<p>24-29 квітня. УІІ Всеросійська конференція РСДРП (б) – прийняття курсу на підготовку соціалістичної революції. Представник Київської організації виступив проти затвердженої конференцією програмної вимоги партії про право націй на відокремлення і створення власної держави</p>
<p>16 травня. Делегація Центральної Ради подала Тимчасовому уряду “Декларацію” з вимогами автономії України, створення українських військових частин тощо</p>	<p>3 червня. Уряд відхилив вимоги Центральної Ради – питання про автономію України можуть вирішувати лише Установчі збори</p>	<p>7 червня. Виконком Петроградської Ради підтримав рішення Тимчасового уряду про неприпустимість автономії Украї-</p>	<p>Травень – червень. Більшовицькі фракції у Петроградській Раді, на I Всеросійському з'їзді Рад, партійна преса активно підтримують вимоги українського національного руху</p>
<p>5-10 червня. II Український військовий з'їзд: підтримка вимог Центральної Ради, їй запропоновано діяти більш</p>			

рішуче		ни до Всеросійських установчих зборів	
1	2	3	4
10 червня. І Універсал Центральної Ради – проголошення заходів щодо практичного здійснення автономії України		9 червня. Засідання Київських Рад робітничих і селянських депутатів вважає автономію України до Установчих зборів небезпечною для загальноросійської революції.	
		Червень. І Всеросійський з'їзд Рад, визнавши право націй на самовизначення, ухвалив, що практично вирішувати це питання можуть тільки Всеросійські установчі збори	
15 червня. Створення Центральною Радою першого національного уряду України – Генерального Секретаріату			
	Кінець червня – початок липня. Переговори делегації Тимчасового уряду з Центральною Радою. Згода затвердити Генеральний		

<p>3 липня. II Універсал Центральної Ради. Запрошення до її складу представників інших народів, визначення неможливості автономії України до рішення загальноросійських Установчих зборів</p>	<p>Секретаріат і формувати українські війська. Криза уряду у зв'язку з відмовою міністрів - кадетів визнати угоду з Центральною Радою</p>		
<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>Середина липня. Вироблення Центральною Радою і передача на затвердження Тимчасовому урядові "Статусу вищого управління України", що надавав Центральній Раді і Генеральному Секретаріату права парламенту і уряду</p>	<p>4 серпня. Відхиливши "Статут", Тимчасовий уряд затвердив "Інструкцію для Генерального Секретаріату". За останнім визнано право на автономне керівництво в п'яти губерніях України</p>		<p>9</p>
			<p>9 серпня. Більшовики увійшли до Центральної Ради</p>
<p>29 серпня. Під час корніловського заколоту Центральна Рада закликала українські частини не виконувати накази Корнілова і підтримати Тимчасовий уряд</p>			

<p>22 вересня. Центральна Рада самочинно ухвалила скликати Установчі збори України 8 жовтня 1917 р.</p>		<p>Вересень. Прийняття Київською і місцевими Радами більшовицьких резолюцій про владу</p>	
<p>27 жовтня. Відозва Генерального Секретаріату “До усіх громадян України” – Центральна Рада буде рішуче боротись із спробами підтримати петроградське повстання</p>	<p>25 жовтня. Арешт Тимчасового уряду</p>	<p>Перехід влади у Петрограді до II з’їзду Рад</p>	<p>24-25 жовтня. Збройне повстання під керівництвом більшовиків у Петрограді</p>
<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
		<p>29-31 жовтня. Збройне повстання в Києві за владу Рад. У вирішальний момент у боротьбу вступили сили Центральної Ради</p>	<p>27 жовтня. Київський комітет РСДРП(б) закликав трудящих до збройного повстання проти сил Тимчасового уряду в Києві</p>
<p>1 листопада. Перехід влади у Києві до Центральної Ради. Ухвала поширити владу Центральної Ради на всю територію, заселену переважно українцями</p>			

Додаток Б

Синхроністична таблиця найважливіших подій листопада 1917 – 1920 рр. в Україні

Центральна Рада. Директорія	Більшовики	Гетьманський уряд	Білогвардійський рух	Селянсько – анархістський рух
1	2	3	4	5
1917, 7 листопада. III Універсал Центральної Ради. Проголошення УНР в складі Російської федерації та здійснення в ній заходів револю- ційно – демократичного характеру	1917, листопад. Бороть- ба за більшовизацію Рад і встановлення їх влади в ряді міст України			

1917, кінець листопада. Роззброєння збільшовизованих частин, червоногвардійців, розпуск Рад робітничих депутатів в ряді міст України	1917, 3 грудня. Раднарком РРФСР прийняв Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради		1917, листопад - грудень. Концентрація білогвардійських військ на Дону, якій не перешкод-жала Центральна Рада	
1917, 5 грудня. Генеральний Секретаріат відхилив ультиматум Рад-наркому, вимагав створення в Петрограді федералістичного уряду з участю всіх соціалістичних партій	1917, 3-5 грудня. Обласний з'їзд РСДРП(б) у Києві поставив завдання встановити Радянську владу в Україні, схвалив ультиматум Раднаркому			
1	2	3	4	5
1917, 5 грудня. Відкриття I Загальноукраїнського з'їзду Рад у Києві. Розрив між Центральною Радою і більшовиками				
	1917, 11-12 грудня. I Загальноукраїнський з'їзд Рад у Харкові. Україну проголосили республікою в складі РРФСР		1917, кінець грудня. Захоплення частини Донбасу військами Каледіна	
1917, кінець грудня. Вибори до Українських установчих зборів	1917, 28 грудня. Створення Народного Секретаріату – уряду УНР			
1918, січень. Визнання УНР країнами Антанти	1918, початок січня. Розгром українськими військами каледінців у			

	Донбасі; початок загального наступу проти Центральної Ради			
1918, 21 січня. Придушення повстання в Києві гайдамаками і січовиками. Розправа з повсталими	1918, 16-21 січня. Повстання робітників Києва проти Центральної Ради			
1918, 22 січня. IV Універсал Центральної Ради. УНР проголошено самостійною незалежною державою	1918, 26 січня. Радянські війська зайняли Київ. Масовий терор проти учасників українського руху			
1	2	3	4	5
1918, 27 січня. Підписання делегацією Центральної Ради сепаративного миру з Німеччиною і Австро-Угорщиною. Прохання до Німеччини надати допомогу в боротьбі з більшовиками				
1918, лютий – березень. Окупація німецькими військами України. Відновлення влади Центральної Ради	1918, 3 березня. Підписання урядом РРФСР Брестського мирного договору. Визнання німецького контролю над Україною			

	1918, березень. II Всеукраїнський з'їзд Рад у Катеринославі. Заклик до боротьби за відновлення Радянської влади			
1918, березень – квітень. Незадоволення німецької влади, поміщиків та офіцерства соціально-економічною політикою УНР	1918, березень. Формування у ще не захоплених німцями районах нових частин Червоної Армії, збройних загонів робітників і селян. Їх опір окупантам			
1	2	3	4	5
		1918, 29 квітня. Державний переворот. Проголошення гетьманом України П. Скоропадського		1918, квітень. Виникнення селянського партизанського руху в боротьбі з німецькими окупантами
			1918, травень. Підтримка гетьмана Скоропадського білогвардійцями	
	1918, травень – червень. Російсько - українські переговори в Києві. Російська делегація визнала самостійну			

	Українську державу. Укладено угоду про перемир'я			
1918, червень – серпень. Організація страйкового та партизансько–повстанського руху проти окупантів та гетьманату лівими партіями Центральної Ради	1918, 5-12 липня. І з'їзд КП(б)У в Москві. Обраному ЦК доручено створити військово-революційний комітет для керівництва боротьбою за владу Рад в Україні	1918, травень – літо. Ліквідація гетьманським урядом і окупантами завоювань демократичної революції		1918, літо – 1919. Найактивніший період селянсько-анархістського руху; в Україні діяли десятки отаманів із своїми загонами
1918, кінець літа. Створення Українського національного союзу (ввійшли основні партії центральної влади). Вимога до Скоропадського створити коаліційний демократичний уряд	1918, вересень-жовтень. Формування в “нейтральній зоні” 1 і 2 повстанських українських дивізій	1918, 25 вересня. Кабальний економічний договір уряду П. Скоропадського с Німеччиною		1918, серпень-жовтень. Масовий повстансько-партизанський рух проти окупантів і гетьманщини
1	2	3	4	5
1918, 13-14 листопада. Таємна нарада Українського національного союзу. Створення Директорії УНР. Рішення про збройне повстання проти Скоропадського		1918, 6-10 листопада. Виникнення нової ситуації в Україні у зв'язку з революцією в Німеччині і майбутнім відступом німецьких військ		
	1918, 28 листопада. Створення Тимчасового робітничо-селянського уряду України, який проголосив відновлення			

	Радянської влади в Україні			
26 грудня. Відновлення УНР				
		1918, 13-14 грудня. Вступ військ Директорії до Києва. Повалення гетьманського режиму		
1919, січень. У зв'язку з наступом Червоної Армії Директорія проголосила війну РРФСР	1919, січень. Наступ Червоної Армії на Україну			
1919, 22 січня. Київ. Проголошення акту возз'єднання УНР і ЗУНР в єдину соборну Україну. ЗУНР була перейменована у ЗОУНР				
1	2	3	4	5
1919, січень – березень. Втрата контролю з боку Директорії над більшістю території України	1919, лютий. Радянська влада відновлена на більшій частині України			
1919, жовтень. УНР оголосила війну армії Денікіна				

	1919, листопад – 1920, лютий. Наступ радянських військ. Відновлення влади Рад в Україні			1919, осінь. Бойові дії загонів Н. Махна проти денікінців
			1920, лютий. Розгром Добровольчої армії радянськими військами. Створення армії Врангеля в Криму	1920, початок. Спільні дії Н.Махна з Червоною Армією
1920, квітень – травень. Договір між УНР і Польщею; наступ польсько – українських військ. Переїзд Директорії до Києва	1920, травень – липень. Контрнаступ радянських військ на польському фронті. Зайнято Київ		1920, літо. Наступ Врангеля на півдні України	1920, весна – літо. Боротьба махновців проти більшовиків
	1920, жовтень – листопад. Наступ проти військ Врангеля			1920, жовтень – листопад. Участь махновців разом з більшовицькими військами в розгромі Врангеля
1	2	3	4	5
1920, листопад. Запеклі бої в Україні між Червоною Армією і військами УНР. Українські війська відступили в Польщу, де були інтерновані. Указ С.Петлюри про розпуск Директорії та її уряду.			1920, листопад. Ліквідація армії Врангеля більшовицькими військами	1920, листопад – 1921, літо. Бойові дії Червоної Армії проти махновців. Придушення повстанського руху

Припинення функціонування УНР та Центральної Ради				
	1921, 18 березня. Підписання Ризького мирного договору між РРФСР, УСРР і Польщею. Польща визнала УСРР; Східна Галичина залишалась за Польщею			